

Cantar de los Cantares Rabbá:
Seis fragmentos de la Guenizá de
El Cairo conservados en Cambridge
University Library *

Luis F. GIRÓN BLANC
Universidad Complutense, Madrid

T4: T-S F17.57 (= CantR 1,2.3. - 1,2.6.)

Página 1

1 ואת גודלו היינו מאמינים לו לקיים מה שנ' ואל תב>ו א²¹⁰ במשפט וגו'²¹¹
2 ר' יודן בשם ר' יהודה בירבי סימון רבי יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אמ'
3 בשעה ששמעו ישראל אנכי²¹² בסיני²¹³ נכי> תקע²¹⁴ תלמוד תורה בליבם והיו
4 למידים²¹⁵ ולא²¹⁶ שכיתים באו²¹⁷ אצל משה אמרו לו ר' משה העושה #²¹⁸
5 פרזביטז²¹⁹ בינותינו²²⁰ דבר אתה עימנו ונשמעה²²¹ ועתה למה נמות ומה

* Continuación del *Sefarad* 60 (2000) págs. 43-74.

²¹⁰ Rabinovitz *Guinzé* תבא.

²¹¹ *Sal* 143.2.

²¹² *Éx* 20.1.

²¹³ Añadido, como en **P**.

²¹⁴ Rabinovitz *Guinzé* נתקע.

²¹⁵ Como en **P**.

²¹⁶ Omite והיו, como en **O**, **C** y **P**.

²¹⁷ Omite להם, como en **E1**, **E2** y **P**.

²¹⁸ Utilizo este signo para señalar los lugares donde el copista rellena la línea para ajustarse al margen. Rabinovitz *Guinzé* lee את, pero yo creo que no es más que un signo de relleno semejante a medio *álef*. **T4** omite את, como en **P**.

²¹⁹ Rabinovitz *Guinzé* פרזביטז. Omite שליח, como en **P**.

²²⁰ Omite שנאמר, como en **P**.

²²¹ *Éx* 20.19.

- 6 הניה ישב [sic] באבידה שלנו חזרו להיות למידיים²²² ושכיחים אמרו מה משה
7 בשר ודם עובר אף תלמידו²²³ עובר²²⁴ בידו חזרו אצל משה אמ' לו רבי משה
8 לווי²²⁵ יגלה עלינו פעם שנייה לווי ישקני מנשיקות פיהו²²⁶ לווי כמות
9 שהיה²²⁷ יהיה לווי יתקע²²⁸ תורתו בליבנו כמות שהיה אמר להן אין זו
10 עכשיו²²⁹ לעתיד לבוא היא ונתתי את תורתך בקרבם²³⁰ ועל לבם וגו' ר' נחמיה
11 בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך²³² בסיני²³³ נעקר יצר הרע מלבם²³⁴ באו
12 אצל משה אמרו לו רבי משה העשה פרוזיביטנו²³⁵ דבר אתה עימנו²³⁶ #
13 ונשמעה ואל ידבר עימנו אלהים פן נמות²³⁷ ועתה למה נמות ומה הנייה
14 יש באבידה²³⁸ הזו חזר יצר הרע למקומו חזרו אצל משה אמ' ²³⁹ לו ר' משה
15 לווי ייגלה עלינו פעם שנייה לווי ישקי' מנשי' כמות שהיה לווי יעקיר²⁴⁰
16 יצר הרע מיליבינו כמה שהי' ²⁴¹ אמ' להם אין זו עכשיו²⁴² לעתיד לבוא היא²⁴³
17 והסירותי את לב וגו' ²⁴⁴ עזריה אמ' לה ר' לעזר ר' יוסה בן חנינה ר' יצחק
18 ורבנן ר' לעזר²⁴⁵ אמ' ²⁴⁶ למלך שהיה לו מרתף שליין נכנס²⁴⁷ אורח ראשון
19 מזג לו כוס השני מזג לו כוס השלישי מזג לו כוס הרביעי וכיון שבא
20 בנו נתן לו את כל המרתף [ף] כך אדם הראשון ניתנו לו שש מצות על

²²² Como en P.

²²³ Como en P.

²²⁴ Como en E1, E2, O y P.

²²⁵ Rabinovitz Guinzé לווי.

²²⁶ Cant 1.2.

²²⁷ Añade שהיה כמות, como en P.

²²⁸ Omite דברי, como en O y P.

²²⁹ Como en E2, O y P; omite אבל / אלא, como en E1 y P.

²³⁰ Como en todos, frente a V (= בלבם).

²³¹ Jer 31.20; omite אמר, como en P.

²³² Éx 20.3.

²³³ Añadido, como en P.

²³⁴ Cambiado de lugar, como en O, C y P.

²³⁵ Rabinovitz Guinzé פרוזיביטנו.

²³⁶ Aquí y en la línea siguiente, Rabinovitz Guinzé עמנו.

²³⁷ Éx 20.19.

²³⁸ Como en C y P; הזו, como en P; omite מיד, como en P.

²³⁹ Como en P.

²⁴⁰ Rabinovitz Guinzé יעקיר.

²⁴¹ Añade desde כמות שהיה hasta aquí; semejante a O, C y P.

²⁴² Como en E2, O y P; omite אבל, como en P.

²⁴³ Como en E1 y P; omite דכתיב, como en P.

²⁴⁴ Ez 36.26. Omite ר', como en P.

²⁴⁵ Como en V, frente a todos.

²⁴⁶ Omite משל, como en O y P.

²⁴⁷ Como en P; omite אחד, como en P; desde aquí hasta על ידי (lín. 21) coincide fundamentalmente con P, alejándose de las demás fuentes.

21 ידיו הדה היא ויצו ילין [אלהים] וגו' 248 ר' לוי אמ' אין ציו 249 אלא עבודה זרה
 22 כמה דאת אמר 250 כי [הואיל ה] לך אחרי צו וגו' 251 ילי ציוהו 252 על קיללת השם
 23 כמה דאת אמר 253 ונון [קב שם ילי מות 254 א] להים צוהו 255 על הדיינים כמה דאת
 24 אמר אלהים ל[א] תקל[ל וגו' 256 על האד]ם צוהו על שפיכות דמים כמה דאת
 25 אמ' שופדן [דם הא]דם וגו' [לאמר] 257 ציוהו על גילוי עריות כמה דאת אמ'
 26 לאמר 258 הן [ישלח] איש וגו' [מ]כל עץ הגן אכול 260 תאכל וגו' צוהו על הגזל 261
 27 נוח נתוסף 262 [לו א]בר מן ה[חי] 263 אד [בשר בנפשו וגו' 264 אברהם מילה ויאמר
 28 אלהים אל א[ברם] 265 יצחק [בנו חינך] 266 לשמונה וימל אברהם וגו' 267 מעקב 268
 29 גיד הנש[ה] כמה דאת אמר ע[ל כן לא יוכאלו 269 בני ישראל את וגו' יהודה 270

248 *Gén 2.16*. En las líneas siguientes comenta el resto de este verso על האדם לאמר ר' לוי אמ' אין ציו אלא hasta completar los seis mandatos. Añade como en **P** (semejante a **O** y **C**).

249 Rabinovitz *Guinzé* צו.

250 Como en **P** todas las veces.

251 *Os 5.11*.

252 Añadido, como en **P**.

253 Rabinovitz *Guinzé* אמר.

254 *Lev 24.16*.

255 Como en **P** todas las veces.

256 *Éx 22.27*; coincide con **P**. En los demás textos aquí se cita *Éx 22.8*, que explica bien por qué aplicar *Elohim* a los jueces; pero Rabinovitz *Guinzé* vió acertadamente, a pesar del deterioro del fragmento, que aquí la cita es otra. Pienso en la posibilidad de que dicha cita se añadiera como contrapunto y respuesta a la realmente apropiada, que suena como blasfema al aplicar el nombre *Elohim* a los jueces. Una reconstrucción totalmente supuesta del texto podría haber sido más o menos así: «*Elohim* se refiere a los jueces, pues está escrito: *El asunto de ambas partes vendrá ante [los] Elohim [Éx 22.8]*. [Dijo R. NN: Con esta interpretación estás profanando lo santo, porque está escrito:] *No profanarás [el nombre de] Elohim [Éx 22.27]*». Además creo que en el roto cabe וגו', lo que Rabinovitz *Guinzé* no contemplaba.

257 *Gén 9.6*.

258 Rabinovitz *Guinzé* לאמר.

259 *Jer 3.1*.

260 Añadido, como en **P**; Rabinovitz *Guinzé* אכל.

261 Omite המן העץ אשר צויתך דכת.

262 Rabinovitz *Guinzé* ניתוסף.

263 Supongo la omisión de דכת, como en **P**.

264 *Gén 9.4*.

265 *Gén 17.9*; supongo אברם, como en **P**.

266 Como en **P**.

267 *Gén 21.4*. Cita añadida, como en **P**.

268 Omite todas las veces על, como en **P**.

269 Rabinovitz *Guinzé* יאכלו. *Gén 32.33*. En la forma que trae el fragmento quizá pueda reconocerse la originaria intención de señalar una forma pausal, aunque ello no sea en absoluto necesario, teniendo en cuenta lo publicado por M. MISHOR, «Álef nahá ve-nadá», *Language Studies* 5-6 (1992, Homenaje al Prof. I. Yeivin) págs 265-276: pág. 269.

- 30 יבמה²⁷¹ ויאמ[ר יהודה וגו'²⁷² וכיון] שעמדו בני לפני הר סיני ואמרו כל
 31 אשר דבר יי[גו וגו'²⁷³ נע]שו לו לאומה אחת ניתנה להם כל התורה #
 32 כלה מתיין²⁷⁴ וא[רבעים] ושמונה מצוות עשה ושלוש מאות ושישים
 33 וחמש מצוות²⁷⁵ לא תעשה אמ' ר' יוסה בן חנינה למלך שהיה מחלק
 34 אופסוניות²⁷⁶ לליגיונותיו על ידי דוכסין ועל ידי²⁷⁷ איפרכין ועל ידי
 35 איסטרלטין וכיון²⁷⁸ שבא בנו נתן לו מיד ליד אמ' ר' יצחק²⁷⁹ למ' #²⁸⁰
 36 שהאוכל²⁸¹ פסטילין וכיון²⁸² שבא בנו שמטה מפיו ונתנה לו כך²⁸³ כי יי
 37 יתן חכמה²⁸⁴ לכל אבל²⁸⁵ מפיו דעת ותבונה²⁸⁶ לישראל²⁸⁷ ר' אייבונ²⁸⁸ אמ' לה
 38 ר' יהודה ור' נחמיה ורבני²⁸⁹ ר' יהודה²⁹⁰ אמ' שני²⁹¹ חברים²⁹² שהן יושבים

²⁷⁰ Esta palabra está reescrita posteriormente.

²⁷¹ Como en **P**; omite שנאמר, como en **P**.

²⁷² *Gén* 38.8. En contra de la opinión de Rabinovitz *Guinzé*, acorto la cita y supongo [גו] por el espacio disponible en el roto; desde [וכיון] hasta (lín. 32) sigue a **P**, frente a todos los demás. Sobre este caso tengo en preparación un trabajo que verá la luz próximamente.

²⁷³ *Éx* 24.7.

²⁷⁴ Rabinovitz *Guinzé* מייך; es claro que equivoca la lectura e inventa una referencia a *Deut* 33.2 que no existe, suponiendo en el roto más texto del que cabe.

²⁷⁵ Esta palabra se adivina sólomente uniendo con la imaginación los bordes superior e inferior de una rasgadura del manuscrito. El desplazamiento del texto resulta evidente siguiendo las líneas de pauta; la de la lín. 34 está en este punto desplazada dos o tres milímetros hacia abajo.

²⁷⁶ Rabinovitz *Guinzé* [ני] וית אופס[ני]; yo creo que de todas las letras se ve suficiente como para darlas por seguras, incluso la *vav* tras *sámej*.

²⁷⁷ Añadido esta vez y la siguiente, como en **P**.

²⁷⁸ Como en **P**.

²⁷⁹ Orden cambiado, como en **P**.

²⁸⁰ Rabinovitz *Guinzé* למלך; pero la palabra no está completa, y es curioso, porque hubiera cabido perfectamente y no hubiera sido necesario completar la línea con un signo de relleno.

²⁸¹ Debería ser שהיה אוכל; tampoco está la *yod* que Rabinovitz *Guinzé* supone (= *שהי' אוכל*). Sobre la *hé* puede verse un punto, posiblemente de cancelación.

²⁸² פסטילין וכיון, como en **P**. Igual que **P** omite a continuación un segundo *mašal*: נתן לו מיד ליד רבנין אמרי למלך שהיה אוכל חתיכות כיון שבא בנו נתן לו מיד ליד ויש אומ' se deba a una aplografía o tal vez sea un texto alternativo.

²⁸³ Como en **P**, en lugar de שנאמר.

²⁸⁴ *Prov* 2.6.

²⁸⁵ Añadido, como en **P**.

²⁸⁶ *Prov* 2.6.

²⁸⁷ Añadido, como en **P**.

²⁸⁸ Como en **P**.

²⁸⁹ Añadido, como en **O**, **C** y **P** (= רבנן); Rabinovitz *Guinzé* רבנן.

²⁹⁰ Como en **V** y **P**.

²⁹¹ Como en **P** y **M**.

²⁹² Rabinovitz *Guinzé* חבירים.

T-S
A.1.7.7
6E

T4, pág. 1
Cambridge University Library: T-S F17.57

T. T4, pág. 2
Cambridge University Library: T-S F17.57

- 9 דברי תורה בוין מה הזיין הזה מתקיים על³²⁰ בעליון³²¹ כך דברי תורה
 10 מיתקיימים על כל³²² מי שהוא³²³ עמל בהן כל צורכן³²⁴ ר' חונה בשם³²⁵ ר' אחה
 11 שמע³²⁶ לה מן הדן קרייה³²⁷ רוממות אל וגו'³²⁸ חרב שהיא אוכלת משני צדדיה
 12 נותנת חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא רבי יהודה ורבי נחמיה רבנין
 13 ר' יהודה אמ' תורה³²⁹ שנאמרה בפה אחד נאמרה³³⁰ במאמרות הרבה
 14 ר' נחמיה אמ' תורה בפה ותורה³³¹ בכתב ורבנין אומ'³³² גוזרין על העליונים
 15 ועושים על התחתונים ועושים ר' יהושוע דסכנין בשם ר' לוי #³³³
 16 טעמהון דרבנין³³⁴ כי היו שרי קודש³³⁵ אילו³³⁶ ישראל קודש ישראל
 17 לוי³³⁷ ושרי האלהים³³⁸ שהן גוזרים על העליונים ועושים ועל התחתונים
 18 ועושים³³⁹ ישקי' יטהרני כמשק³⁴⁰ שני גוים³⁴¹ [זה] לזה³⁴² והן טהורים
 19 זה מזה³⁴³ היך מה דא³⁴⁴ כמשק³⁴⁵ גוים³⁴⁶ שוקק ב[ו]³⁴⁷ ישקני ידבקני היך
 20 מה דא' א' וקול כנפי החיות משיקות [א]שה אל אחותה³⁴⁸ יוציא לי

³²⁰ Como en O, C y P.

³²¹ Omite מלחמה בשעת, como en P.

³²² מיתקיימים על כל כמו en P.

³²³ Añadido, como en O, C y P.

³²⁴ Como en P.

³²⁵ Como en P.

³²⁶ Como en P.

³²⁷ Similar a P (הדין קריא).

³²⁸ Sal 149.6.

³²⁹ Como en P.

³³⁰ Como en E1, E2 y P.

³³¹ תורה ... ותורה, como en P.

³³² Omite שהן, como en P.

³³³ Pudiera ser abreviatura de אמר pero, como hizo Rabinovitz Guinzé, me inclino por considerarlo signo de relleno.

³³⁴ Omite 'כת', como en P.

³³⁵ ICrón 24.5. קודש, como en P. Omite מלאכי השרת המד"א ושרי האלהים ויאחלל שרי קדש ושרי האלהים; vid. el apartado de varia.

³³⁶ Como en P.

³³⁷ Jer 2.3. Cambia, como en P, la cita bíblica de Sal 82.6.

³³⁸ ICrón 24.5.

³³⁹ Omite כשהן עושין בטהרה ישקני משיקות פיהו יטהרני ידבקני, como en P.

³⁴⁰ Omite שהוא, como en P.

³⁴¹ Rabinovitz Guinzé ג[ב]י, pero la lectura es clara, apoyada además en la cita bíblica de la línea siguiente.

³⁴² Como en P.

³⁴³ Cambia והן טהורים זה מזה והוא מדביקן, como en P.

³⁴⁴ Como en P.

³⁴⁵ Rabinovitz Guinzé כמשק.

³⁴⁶ Rabinovitz Guinzé גבים.

³⁴⁷ Is 33.4. Omite ד"א, como en O y P.

³⁴⁸ Ez 3.13. Omite ישקני, como en P.

- 21 נשיקות מתוך פיהו תנינן³⁴⁹ אמ' ר' [יהודה³⁵⁰] שאל ר' ישמעאל את ר'
 22 יהושוע³⁵¹ שהיו מהלכים בדרך³⁵² [מפני מה א]סרו את גבינת הגוים
 23 אמ' לו מפני שמעמידים אותה³⁵³ [בקיבת הנבי]לה³⁵⁴ אמ' לו קיבת העולה
 24 חמורה מקיבת נבילה אמרו כהן [שדעתו י]פ?ה³⁵⁵ ש[ור]פה חייה מה הוא
 25 סורפה [sic] גמילה³⁵⁶ אמ' ר' שמעון [???] [???] ³⁵⁷ בן ל[קיש [עשו] אותו כשותה
 26 בכוס חמ' ³⁵⁸ ק'ר'ה ³⁵⁹ אמ' השתי בכו [sic] זיהם [sic] לא [נה]ני [sic] ולא
 [מועל³⁶⁰] אמ' לו³⁶¹ מפני
 27 שמעמידים בקיבת עגלה עבוד[ה זרה] אמ' לו [ישמ]עאל אחי היך
 28 אתה קורא כי טובים דודיך³⁶² או כי [טובים³⁶³] דודיך³⁶⁴ אמר לו [אין הדבר כן
 29 שהרי חבירו מלמד עליו³⁶⁵ לריח ש]מניך טובים³⁶⁶ ולמה [לא גילה³⁶⁷ לו³⁶⁸
 30 מפני שבקרוב אסרוה ור' ישמע[אל היה קטן ר' ש]מעון בן
 31 חלפותה³⁶⁹ ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן [כתב] שים ללבושיך³⁷⁰

³⁴⁹ Misná: 'Abodá Zará 2,5. Omite y תמן y añade [יהודה] אמ' ר', como en P.

³⁵⁰ Lo supongo por paralelo con la Misná (= P).

³⁵¹ Como en C y P.

³⁵² Supongo aquí la omisión de לו אמ', como en E2 y P.

³⁵³ Como en E2, O, C y P.

³⁵⁴ Lo supongo así, como en P.

³⁵⁵ La letra parece más una yod. Como en todos, menos V.

³⁵⁶ Como en TY- 'Abodá Zará 2,7, 44c y P. Según otros textos debería ser גמיע לה 'tragarlo'; omite היה, como en P.

³⁵⁷ El espacio que hay entre שמעון y ש[מ]עון es muy grande para contener solamente ל; o bien existía ya un agujero que fue saltado por el copista o bien habría algo más, por ejemplo la repetición de שמעון ר' אמ' que es lo que supongo, puesto que en la otra cara del folio ni sobra espacio ni falta texto.

³⁵⁸ Comienza aquí un texto muy corrupto que falta en los demás testimonios y que en nuestro manuscrito parece seguir a TY- 'Abodá Zará 2,8, 41c; vid. también TB- 'Abodá Zará 29b.

³⁵⁹ Texto desconocido; quizá corrupción por הדיא como en TY. Las letras מה קרה parecen tener signos de cancelación, posiblemente posteriores.

³⁶⁰ Lo supongo así, como en TY.

³⁶¹ Trae [זרה] ... מפני שמעמידים en vez de אמ' לו ר' שמעון ור' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן, como en P.

³⁶² Plene vav, como en todos excepto V.

³⁶³ Lo supongo así, como en O y P. Supongo aquí la omisión de מייך por falta de espacio.

³⁶⁴ Cant 1.2.

³⁶⁵ Omite כן, como en O y P.

³⁶⁶ Cant 1.3.

³⁶⁷ Como en O y P.

³⁶⁸ Omite יונתן אמ"ר, como en P.

³⁶⁹ Como en P.

³⁷⁰ Prov 27.26. Como en O, C y P.

- 32 כבשים³⁷¹ כתב כשתלמידך³⁷² קטנים הוי כוב[ש לפנייה]ם דברי תורה
 33 היגדילו ונעשו תלמידי חכמים הוי³⁷³ מגל[ה להם סת]רי תורה
 34 תני ר' שמעון בן יוחיי אלה המשפטים³⁷⁴ אשר תשים ל[פניה]ם
 35 מה סימה³⁷⁵ אינה ניגלית אלא ליחיד כך לא תהא מגלה טעמי
 36 תורה³⁷⁶ לכל אדם ר' חונייה בשם ר' חמה בר עוקבה [אם] להפליגו היה
 37 מבקש היה לו להפליגו מחמש הכרעות³⁷⁸ שבתורה ואלו הן שאת³⁷⁹
 38 ארור מחר משוקדים³⁸⁰ וקם שאת הלא אם תיטיב שאת אם לא
 39 תיטיב³⁸¹ כי באפם הרגו איש וברצונם עיקרו שור ארור³⁸² או
 40 ארור אפם כי עז³⁸³ ויאמר משה אל יהושוע בחר לנו אנשים וצא
 41 הלחם בעמלק מחר או מחר אנכי נצב על ראש הגבעה³⁸⁴ ובמנורה

1. Descripción material

Hoja grande de pergamino que mediría en origen casi 40 cm. de ancho por 23 de alto, plegada en el centro dando lugar a dos folios. Por ambas caras está pautada horizontalmente de un solo trazo. Contiene dos textos distintos; uno de ellos no identificado hasta el momento³⁸⁵, y el otro con un pasaje de nuestro midrás. Tiene un gran agujero que afecta a las líns. 20-32 de pág. 1 y 20-34 de pág. 2. El texto está escrito por un copista poco profesional, que aunque respeta el margen derecho, se salta continuamente el izquierdo. Letra cuadrada menuda. El texto está lleno de marcas y señales de mano posterior que afectan a las palabras griegas, las pausas, las citas bíblicas, etc.

Las medidas actuales del fragmento son: 200 mm. (ancho) × 230 mm. (alto); los márgenes de pág. 1 tienen: 25 mm. (derecho), 21

³⁷¹ Como en todos, excepto **V**.

³⁷² Como en **P**.

³⁷³ Como en **P**.

³⁷⁴ Como en todos, excepto **V**.

³⁷⁵ Omite ו, como en **P**.

³⁷⁶ תורה ... ניגלית ..., semejante a **P**.

³⁷⁷ Como en **P**.

³⁷⁸ En **P** מחמשה כרעות.

³⁷⁹ Como en **V** y **P**, frente a todos.

³⁸⁰ Como en todos, excepto **V**.

³⁸¹ Gén 4.7. A partir de aquí el texto sigue, como en **P**, a TY.

³⁸² Gén 49.6.

³⁸³ Gén 49.7.

³⁸⁴ Éx 17.9.

³⁸⁵ STELLER «Preliminary» pág. 309, opina que «seems to be part of a responsum».

mm. (izquierdo), 13 mm. (superior) y 27 mm. (inferior); y los de pág. 2: 20 mm. (derecho), 27 mm. (izquierdo), 13 mm. (superior) y 23 mm. (inferior).

Como ya he dicho más arriba, fue publicado por Rabinovitz ³⁸⁶ e incluido en el aparato crítico de un estudio mío ³⁸⁷. Las principales diferencias con Rabinovitz las he señalado en las notas. En la caracterización de este fragmento he atendido sobre todo al texto de **P**, con el que **T4** tiene un alto grado de coincidencia, de forma que sólo señalo las que presenta con otras fuentes si también se da la coincidencia con **P**.

2. Características ortográficas

- Rasgos palestinenses: הנייה / הנייה (1:6 y 16); לעור (1:17 y 18); יוסה (1:17 y 33); חנינה (1:17 y 33); הדה (1:21 y 2:3, = **T3** y **T5**); קרייה (1:32); מי שהוא (2:10); חונה (2:10 y 36); אחה (2:10); קרייה (2:11, = **T1** y **T6**); שהיא אוכלת (2:11, = **T1**); חונייה (2:36); y עוקבה (2:36);
- *yod* consonántica doble: לקיים (1:1, = **T1** y **T6**); שנייה (1:8 y 15); הנייה (1:13), pero הניה (1:6); הדיינים (1:23); זייניני (2:7, dos veces); מתקיים (2:9); מיתקיימים (2:10); קרייה (2:11, = **T1**); חיה (2:24); דודיך (2:28); y חונייה (2:36);
- *yod* consonántica simple: הניה (1:6); עריות (1:25); y גיים (2:22);
- *yod* en sílaba cerrada con acento:
 - para vocalismo *e*: יעקיר (1:15); אילו (2:16, = **T3** y **T5**), pero ואלו (2:37); ניגלית (2:35, vid. **T1**);
 - para vocalismo *i*: אפילו (1:40, = **T3**);
- *yod* en sílaba cerrada sin acento para vocalismo *i*: נִי־תִקֵּץ (1:3); בליבם (1:3), pero לבם (1:10, cita bíblica) y בלבם (1:11); עימנו (1:5, 12 y 13); בליבנו (1:9); ייגלה (1:15), pero יגלה (1:8); גילוי (1:25); צוהו (1:23); צוהו (1:22 y 25), pero צוהו (1:23); מיליבנו (1:16); שישם (1:32); בדיברי (1:39); להינטל (2:1); שניטלה (2:2); מיתקיימים (2:6); סִיפְתוֹת־יִךְ (2:6); מיתנשקות (2:6); גילה (2:29, = **T5**); היגדילו (2:33); ניגלית (2:35); y עיקרו (2:39, cita bíblica);
- *yod* en sílaba abierta con acento para vocalismo *e*: ישקיני (1:15, y 2:7 y 18), pero ישקני (2:19); זייניני (2:7 y 18); יטהריני (2:7); y ידביקני (2:19), pero ידביקני (2:7);

³⁸⁶ Guinzé págs 108-117.

³⁸⁷ GIRÓN BLANC «Teur rišoni» (vid. supra nota 2).

- *yod* en sílaba abierta sin acento:
 - para vocalismo *e*: למידים (1:4 y 6); שכיחים (1:4 y 6); אבידה (1:6 y 14); מיליבינו (1:16); גוים (2:19 = גבים, cfr. Is 33.4), pero גוים (2:18); נבילה (2:24); חבירו (2:29), pero חברים (1:38);
 - para vocalismo *i*: las formas *hif'il* de manera sistemática;
- diptongo *ai* con *yod* simple en posición final: לווי (1:9); החי (1:27); בני (1:30³⁸⁸); עלי (1:40);
- diptongo *ai* (*ayi*) con *yod* doble:
 - en posición final: לויי (1:8, tres veces); לוויי (1:15, tres veces); חגיי (2:31); יוחיי (2:34);
 - en posición medial: אייבו (1:37); מניין (2:3 y 4); דודיך (2:28);
- *yod* en sílaba breve (*ševá*): בירבי (1:2); קיללה (1:22);
- *vav* consonántica doble: לוויי (1:8, dos veces, y 15, tres veces); לווי (1:9), pero לויי (1:8); מצוות (1:32 y 33), pero מצות (1:20);
- *vav* consonántica simple: לויי (1:8); ציוהו (1:22 y 25); צוהו (1:23, 24 y 26); מצות (1:20);
- *vav* en sílaba cerrada con acento para vocalismo *o*: אכול (1:26, cita bíblica); שלוש (1:32);
- *vav* en sílaba cerrada sin acento para vocalismo *o*: גודלו (1:1); צורכן (2:10);
- *vav* en sílaba abierta sin acento para vocalismo *o*: ולשמונה (1:28 y 32); וברצונם (2:39, cita bíblica);
- diptongo *au* (!) con *yod* en posición final: עכשיו (1:10 y 16); ציו (1:21);
- *sámej* por *sin*: סיפתות <י>ך (2:6); סורפה (2:25), pero ש[ור]פה (2:24);
- *vav* por *bet*: גוים / גוים (= גבים, 2:18 y 19);
- terminación en *nun*:
 - pronombres: להן (1:9), pero להם (1:16 y 31); שהן (1:38 y 2:17); הן (1:40 y 2:37); משי?קן (2:1); בהן (2:10); צורכן (2:10); והן (2:18);
 - participios: גוזרין (2:14);
 - sustantivos: רבנין (1:18 y 38, y 2:1, 12, 14 y 16); מתיין (1:32); דוכסין (1:34³⁸⁹); איפרכין (1:34); איסטרטין (1:35); פסטילין (1:36);

³⁸⁸ Quizá se tratara en principio de *bené Israel* y se haya omitido el *Israel* que traen otras fuentes.

³⁸⁹ Esta y las siguientes plantean dudas por tratarse de palabras griegas.

- terminación en *mem*:
 - pronombres: בליבם (1:3); מלבם (1:11); להם (1:16 y 31); מפיהם (1:41); שנפשותיהם (2:1); לפנייהם (2:32 y 34);
 - participios: מאמינים (1:1); יושבים (1:38); משיקים (2:5); מיתנשקים (2:6); נושקים (2:7); מיתקיימים (2:10); ועושים (2:15, dos veces, 17 y 18); גוזרים (2:17); מהלכים (2:22); שמעמידים (2:23 y 27); תשים (2:34); משוקדים (2:38);
 - adjetivos: למידים (1:4 y 6); שכיחים (1:4 y 6); ועסיקים (1:39); הלאחרים (2:5); העליונים (2:14 y 17); התחתונים (2:15 y 17); קטנים (2:32); טובים (2:28, dos veces, y 29); טהורים (2:18);
 - sustantivos: אלהים (siempre); הדיינים (1:23); דמים (1:24); שישים (1:33); חברים (1:38); הצדיקים (2:4); חיים (2:12, dos veces); גוים (2:18 y 19 = גִּבִּים); הגוים (2:22 = הגוֹיִם); חכמים (2:33); המשפטים (2:34); אנשים (2:40);
- *unido*: של (1:18); שלהלכה (1:39 y 40); y שלאחרון (2:3) ³⁹⁰;
- 2ª masc. perf. en *hé*: עמלתה (2:5, = **T1** y **T3**);
- pron. 2ª masc.: אתה (1:5 y 12, sendas citas bíblicas); y את (1:22 y 23, dos veces, 24, 25, 29 y 41, y 2:2 y 8, todas ellas en la fórmula כמה דאת אמר);
- contaminación *lamed-álef / lamed-hé*: מצינו (2:2 y 8);
- abreviaturas: יהוה = יי (1:21, 22, 23, 31 y 36, y 2:17); y הק'ב'ה = הוא הקדש ברוך הוא (2:1);
- contracción *álef-lamed*: ישראל (1:3 y 29); ואל (= *ve'al*, 1:13), pero no en 1:1; אלהים (1:13, 24, 28 y 29); אל (= nombre de Dios, 2:11); y sin contracción: ואל (= *ve'al*, 1:1); ישראל (1:11 y 37, y 2:16); אלא (1:21 y 2:35); אַל (= preposición, 1:28, y 2:20 y 40); יוכאלו (1:29); שמואל (2:8 y 31); האלהים (2:17); שאל (2:21); ישמעאל (2:21 y 27); אלה (2:34); y ואלו (2:37).

3. Préstamos

- Del griego o del latín: פרוזביטני / פרוזביטו (= *πρεσβευτής*, 1:5 y 12); אופסוניות (= *οψωνία*); ליגיונות (= *legio*); דוכסין (= *dux*) y איפרכין (= *ὑπαρχος*, 1:34); איסטרלטיין (στρατηλάτης, 1:35); y פסטילין (= *πάστιλλος*, 1:36).
- Del arameo: תהא (2:35).

³⁹⁰ Estos son todos los casos de *šel* en el fragmento.

4. *Lecturas únicas*

א<ו>תב/ל (1:1 y 10); añade 'וגו' (1:1, 22, 25, 26 y 27, y 2:8 y 11); שכחים (בלבם) (1:3); נתקע >ני<תקע (1:3); אומר (אמר) (1:2); תעשה העושה (1:4, 7, 12 y 14); ר' / רבי (1:4); פרזביטו / פרזביטו (1:4); עימנו (1:5 y 12); הנייה / הנאה (1:6); ישב (!) (1:6); חזרו להם (1:7); לויי ו לויי (1:8-9); תורה בלבנו (1:9); שנתאמר (1:9); ייגלה (1:10); ואל ידבר עימנו אלהים פן נמות (1:13); אלעזר לעזר (1:16); יוסה בן (1:17); של יין (1:18); גלוי גלוי (1:22); קיללת קיללת (1:21 y 2:3); בני לפני (1:29); אחת (1:31); מצות מצות (1:32 y 33); ושיש (1:32); אסטרטלין (1:35); שגמעה (1:36); עסקין בדבר (1:38-39); משיקין (2:1); עסקת עמלתה (2:4); מיתנסקות (2:6); מצינו (2:7 y 18); חרב (2:11); רבנין (2:12); ועושים (2:14); גויים / גוים (2:18 y 19); מהלכין (2:22); חיה (2:23); שורפה (2:25); דודיך (2:28); חלפתא (2:31); תהי / תהיה (2:32); חונא (2:34); עוקבה (2:36); (2:37).

5. *Varia*

- En 1:1 parece haberse producido una aplografía; en la mayoría de los testimonios el texto dice אילו הראנו את כבודו ואת גודלו היינו מאמינים לו ועשיו שלא הראנו את כבודו ואת גודלו אין אנו מאמינים לו לקיים, pero en **T4** leemos ... היינו מאמינים לו לקיים, sin la negación, de manera que, aunque no tenemos lo anterior por ser esta la primera línea, parece que faltaría el texto comprendido entre el primer מאמינים לו and el segundo. Algo similar sucede en **O** y en **P**, pero ambos introducen la negación (**O** לא היינו and **P** לא היינו) delante del único מאמינים, dándole un carácter de interrogativa retórica y tratando así de acomodar en parte el texto a los otros testimonios.
- Modifica el bíblico יאכלו por יוכאלו (1:29), marcando el sonido *o* de la primera sílaba mediante *vav* y quizá una lectura de tipo pausal. Vid. nota al lugar.
- מתיין por מאתים (1:32). Esta peculiaridad da lugar en la edición de Rabinovitz –quien lee מתיין–, a una curiosa suposición en virtud de la cual incluye erróneamente una cita de *Deut* 33.2, que además pretende que quepa donde no hay espacio.
- En 2:16-17 los demás testimonios dicen: כי היו שרי קודש ושרי האלהים שרי קדש אלו מלאכי השרת המד"א ואחלל שרי קדש ושרי האלהים אלו ישראל דכת' בהן אני אמרתי אלהים אתם שהן גוזרין ... pero en **T4** no aparece el texto comprendido entre el primer ושרי האלהים and el segundo, y además se ha sustituido la cita de *Sal* 82.6, אני אמרתי אלהים אתם, por *Jer* 2.3, קדש ישראל ליי, coincidente con **P**, en un evidente intento de evitar lo que puede parecer blasfemo ³⁹¹.

T5: T-S C2.4 (= CantR 3,4.2. - 3,6.2)

Página 1

líns. 1-6 ilegibles

- 7 [לירושלים אמר הקב"ה אתה עמדת מכסאך ופסעת שלש פסיעות ?] כבודי;
- 8 [חייך שאני מעמיד ממך] ?ש[לשה מלכים קוזמוקרוטין שולטין מ]סוף;
- 9 [ועד סופו ואילו [הן נבוכדנצר ואויל מ]רדך³⁹² ובלשצר עמדו
- 10 [ותרפ]ו קיעקע הקב"ה? ה? ב?יצת,ן מן העולם ° וישמח עליהם חזקיהו
- 11 [וירא]ם את כל ביתו נכותו וגו'³⁹³ ר' אמ?י; אמר נכיתה שנכת מסנתריב

³⁹¹ Véase algo similar en nota al texto hebreo 1:24.³⁹² Como en **V**.³⁹³ *Is* 39.2.

T-S C2.4.....
 cm
 ins

T5, pág. 1

Cambridge University Library: T-S C2.4

T5, pág. 2

Cambridge University Library: T-S C2.4

- 12 [וב] זה שבזו מסנחריב ור' יוחנן אמר זיין בוליע זיין ור' שמעון
 13 [ב]ן לקיש אמר בתי השן שנמשכין כשוואה [sic] הראה להן³⁹⁴ ור' יהודה בן
 14 פתירה אמר דבש ברי כאבן הראה להן ור' לוי אמר אספרוגיס
 15 הראה להן ורבנן אמרין³⁹⁵ אדין [sic] הראה להן וגילה³⁹⁶ להן סוד³⁹⁷ בזה אנו עושין
 16 <מ>לחמה³⁹⁸ ונוצחין ° אמר ר' יהושע בן לוי היא שהנביא מקנתרה ואומר
 17 ואומר [sic] קחי רחים וטחני קמח³⁹⁹ אילא כך אמרה לה ירושלים⁴⁰⁰ לבת בבל

Página 2

líneas 1-4 ilegibles

- 5 [בן יוחאי במדבר טענו ובמדבר פרקו] נבואה מן המדבר הוי [עילויה
 6 מן המדבר כתימרות] עשן ר' אלעזר⁴⁰¹ בשם ר' יוסי בן זמרא בשעה [שהיו
 7 ישראל מת] נז? ד? דין? ממסע למסע הייה עמוד הע[ן] יורד ועמוד אש צומח
 8 [וע]שן ה[מערך] ה עולה ושני זיקוקין⁴⁰² שלאש [יוצאין מבין שני בדי הארון]
 9 ושורפים⁴⁰³ לפניהם שרפים נחשים ו? עק? רבים והיו [אומות העולם רואין וא'
 10 אלהות הלילו אין תשמישן אילא באש [ונופ] לת⁴⁰⁴ על? יהם? א[מתה ופחד]
 11 הדה היא תפל⁴⁰⁵ עליהם אמתה ופחד⁴⁰⁶ נפלה עליהם⁴⁰⁷ אין כת? יב? ?אי? [לא תפל]
 12 מיכ⁴⁰⁸ ולהכא [sic] ° מקוטר⁴⁰⁹ מור זה אבינו אברהם מה מור הזה ראש [לכל]
 13 בשמים כך הייה אברהם ראש לכל מיני בשמים כך הייה אברהם רא[ש]
 14 לכל הצדיקים מה המור הזה אינו מיפיה ריחו אילא באור כך לא #
 15 הודיע אברהם את מעשיו הטובים אילא בכבשן האש לבונה⁴¹⁰ זה
 16 יצחק שקריב בקומץ לבונה לגבי מזבח מכל אבקת רוכל זה אבינו יעקב⁴¹¹
 17 שהיתה מיטתו שלימה ולא נמצא בה פסולת ° אמר ר' תנחומה מה קופת

³⁹⁴ Como en V.³⁹⁵ Como en O, frente a V.³⁹⁶ Como en V, frente a O.³⁹⁷ Desde אספרוגיס (lín. 14) hasta aquí, añadido, como en V y O; vid. el apartado de varia.³⁹⁸ Mem añadida al margen.³⁹⁹ Is 47.2.⁴⁰⁰ Como en E2, frente a todos.⁴⁰¹ Como en todos, excepto V.⁴⁰² Como en O.⁴⁰³ Como en E2.⁴⁰⁴ Como en V y O; vid. el apartado de varia.⁴⁰⁵ Como en V.⁴⁰⁶ Éx 15.16.⁴⁰⁷ Añadido, como en V.⁴⁰⁸ Como en E1 y E2.⁴⁰⁹ Como en V y O.⁴¹⁰ Como en todos, excepto V.⁴¹¹ Como en E1 y O.

1. Descripción material

Una pieza muy deteriorada por el borde superior y por uno de los laterales, el derecho cuando se tiene delante la pág. 1. El borde izquierdo está mejor conservado con señales de haber estado cosido; el borde inferior, casi el original, con grietas. Resulta imposible saber cuántas líneas faltan en la parte superior. En pág. 1 el espacio correspondiente a siete u ocho líneas resulta ilegible. Se lee un texto de nueve líneas que numero de 9 a 17. La pág. 2 está un poco mejor conservada. Resultan ilegibles cuatro o cinco líneas, se lee parte de otras cuatro y se leen bien nueve. El número de letras por línea oscila entre 40 y 50. El texto en su brevedad es errático, descuidado y en algunos pasajes inconexo. No parece que fuera bien comprendido por el copista que en algunos casos opta por soluciones que parecen un tanto surrealistas, como la referencia al *espárrago* en 1:14. Abrevia los pasajes e introduce la mayoría de las citas bíblicas sin fórmula. Usa un pequeño círculo para señalar los diversos *perušim*. En cuanto a la ortografía, sigue un uso bastante consecuente.

Las medidas actuales del fragmento son: 155 mm. (ancho) x 123 mm. (alto); los márgenes de pág. 1 tienen: 15 mm. (derecho), 17 mm. (izquierdo) y 15 mm. (inferior); y los de pág. 2: 15 mm. (derecho), 0 mm. (izquierdo) y 15 mm. (inferior).

2. Características ortográficas

- Rasgos palestinenses: הלילו (2:10, = **T2**); הדה (2:11, = **T1**, **T3** y **T4**); מיכן (2:12); y תנחומה (2:17, = **T3**);
- rasgos no palestinenses: אלעור (2:6); y ולהכא (2:12);
- *yod* consonántica doble: זיין (1:12, dos veces, = **T1**); y הייה (2:7 y 13, = **T3**);
- *yod* en sílaba cerrada con acento para vocalismo *e*: אילו (1:9, = **T3** y **T4**); בוליע (1:12); y אילא (1:17 y 2:10, 11, 14 y 15);
- *yod* en sílaba cerrada sin acento para vocalismo *i*: קיעקע (1:10); גילה (1:15, = **T4**); זיקוקין (2:8); מיכן (2:12); y מיטתו (2:17);
- *yod* en sílaba abierta con acento para vocalismo *e*: הלילו (2:10, = **T2**);
- *yod* en sílaba abierta sin acento para vocalismo *e*: מיפיה (2:14); y שלימה (2:17);
- terminación en *nun*:
 - participios: נמשכין (1:13); אמרין (1:15); עושין (1:15); נוצחין (1:16);

- sustantivos: זיקוקין (2:8);
- pronombres: להן (1:13, 14 y 15, tres veces); תשמישן (2:10);
- terminación en *mem*:
 - participios: שורפים (2:9);
 - sustantivos: שרפים נחשים ועקרבים (2:9); בשמים (2:13, dos veces); הצדיקים (2:14);
 - pronombres: עליהם (1:10, cita bíblica, y 2:10 y 11, dos veces), לפניהם (2:9);
 - adjetivos: הטובים (2:15);
- abreviaturas: של unido: שלאש (2:8)⁴¹²;
- abreviaturas: הקדש ברוך הוא = הקב"ה (1:10);
- contracción *álef-lámed* no se da nunca: אלעזר (2:6); y אלהות (2:10).

4. Lecturas únicas

קעקע (קעקע, 1:10); קיעקע (ובלשצר, 1:9); וכיון ש (omite, 1:9); ואלו (ואלו, 1:9); omite (העולם, 1:10); והעמיד אחרים תחתיהם כת' (omite, 1:11); cambia la cita bíblica (Reyes por *Isaías*) (1:11); omite (מחו בית נכתה) (omite, 1:11); cambia el orden (ר' ר' אמי אמר) (1:11); ר' (ר', 1:12, dos veces, 13 y 14); נמשכין (נמשכין) (1:12); זיין 2º (הראה להם) (omite, 1:12); (sic) כשואה (1:13); añade בן פתירה (1:13); ברי (בריא, 1:14); ורבנין (רבנין) (1:14); אספרוגיס (vid. varia, 1:14); ארון (ארון) (1:15); (sic) אדין (1:15); omite (קחי רחים וטחני קמח) (1:16); sustituye (עמא טוחנין כל חטים) (omite, 1:16); (Lamentaciones *Rabbá* 1,41) (1:16); ואת אמרת) (ואומר, 1:17); אילא (אלא, 1:17, y 2:10, 11, 14 y 15); añade לה (1:17); omite (עשן) (2:6); של (שלאש, 2:8); ושני (שני, 2:8); עולה (2:8); כמין (2:8); omite (היה, 2:7 y 13); אש (2:8); cambia el orden (שרפים נחשים) (2:9); אלהות (2:10); הלילו (הן אלו, 2:10); omite (של אלו) (2:10); ומאימתן (2:10); תשמישן (2:10); omite (הה"ד) (הדה היא) (vid. en varia, 2:10); א[מתה] (2:10); של ישראל (2:10); ולהכא (2:11); 1º (בשמים) (בשמים) (2:11); 2º (המור) (המור, 2:12); ולהבא (2:12); אף (2:13); omite (אבריהם) (2:13); cambia el orden 1º (היה) (2:13); añade desde (אבריהם) (2:13); omisión (2:13); hasta (לכל מיני) (2:13); por aplografía (הצדיקים) (2:14, vid. en varia); מפיח (מפיח, 2:14); שנתקרב (שנתקרב) (2:16); יצחק (2:16); אבינו (2:16); לבונה (לבונה, 2:15); omite (2:15); שקריב (2:16); על גבי המזבח (2:16); מיטתו (2:17); מטתו (2:17); על גבי המזבח (2:16); בקומץ (2:16); שלימה (2:17); omite (2:17); שלימה (2:17); בהן (בהן, 2:17); תנחומא (2:17).

⁴¹² Este es el único caso de *šel* en el fragmento.

5. *Varia*

- En 1:14-15 **T5** intercala: *(sic)* הראה להן וגילה להן סוד ורבנן. אמרין אדין הראה להן. El texto está evidentemente corrupto y quizá por ello se eliminó en las ediciones, pero se conserva con diferencias en **V** y **O**. Por el contexto se deduce que se trata de demostrar que las armas que Dios propone para luchar no son las habituales, sino aquellas que hagan evidente que la victoria se debe a la ayuda de Dios, como tantas veces sucede en la historia tradicional de Israel. Donde **T5** dice אספרוגיס, **V** dice ספר ת?נ?ג?י y **O** ספר תגי (!), quizá ספר תורה. Donde **T5** dice אדין, **V** y **O** dicen ארון ('el arca').
- En 1:16-17 **T5** se aparta de todos los demás testimonios y presenta un texto menos coherente y evidentemente corrupto:

T5	V
עושיין <מ>לחמה ונוצחין	נוצחין מלחמה
אמר ר' יהושע בן לוי היא שהנביא מקנתרה	כת' קחי רחים וטחני קמח אמר ר' יהושע בן לוי
ואומר ואומר [<i>sic</i>] קחי רחים	כל עמא טחנין חטין ואת אמרת
וטחני קמח אילא כך ...	וטחני קמח אלא כך ...

- En 2:14 se produce la omisión de *מה המור הזה כל מי שלוקטו ידיו* tras *הצדיקים* por aplografía entre un *מה המור הזה* y el otro.
- En 2:10 parece que **T5** ha modificado el texto influido por la cita de *Éx 15.16* (lín. 11), y he supuesto que diría: *ונופלת עליהם אמתה* [ונופלת]. Los demás testimonios traen textos distintos entre sí: **E1** *נופלת ופחד* (!), **O** *נופלת פחד ורעדה*, **V** *נופל פחד ורעדה*, **E2** *נופל פחד ורעדה* y **E1** que pudiera ser participio defectivo o perfecto; **V** presenta un participio femenino en concordancia ilógica; y **O** añade a la ilógica de la concordancia la falta de un sujeto claro, pues introduce *פחד* con *vav*. La presencia supuesta en **T5** de un primer sujeto femenino (*אמתה*) explicaría las oscilaciones masculino/femenino que vemos en las otras fuentes. Puesto que todos los textos tienen antes la frase

של ישראל que no aparece en **T5**, no debe extrañar la presencia de *אמתה* donde los demás no la tienen. Por otra parte ya he adelantado que la expresión *אמתה ופחד עליהם* es la de *Éx* 15.16 que se cita en lín. 11. Cabría discutir también si no podría suponerse en **T5** *ונפלת* (*venaflat*), perf. fem. con terminación en *tav* propia de las raíces *ל"ה*, cuyo uso, según defiende Sokolof⁴¹³, se extendería a otras raíces en época amoráica. Es cierto que un perfecto estaría plenamente justificado e incluso quizá sea lo que haya que leer en **E1**, porque la frase anterior tiene *היו רואים*. Pero este sería el único caso de tal fenómeno que he encontrado en todas las fuentes de *CantR* y además estaría en contradicción con *נפלה* (*naflá*, lín. 11), perf. fem. regular. La aceptación de esta última suposición nos pondría ante un fenómeno poco usual que explicaría las oscilaciones de los textos: a partir de un original *naflat*, leído en algún momento de la transmisión como *nofélet* y convertido en **E2** en *נפל* por la desaparición o eliminación del primer sujeto *אמתה* y de la *vav* copulativa. Un estadio intermedio podría estar representado en **O** en el que se ha dado el paso a *ונפלת* y ha desaparecido *אמתה*, pero no se ha eliminado la partícula copulativa, dando lugar al incoherente *ונפלת ופחד*. Con este comentario no pretendo demostrar la mayor antigüedad del texto de **T5**, porque no habría que considerarlo en ningún caso como un desarrollo lineal, sino más bien como posibles desarrollos paralelos en diversas fuentes.

T6: T-S C2.72 (= CantR 1,9.1.3 - 1,9.1.7)

- 1 עומדין עלי⁴¹⁴ מימינו ומשמאל⁴¹⁵ וכי יש שמאל למעלך והלא הכל⁴¹⁶ ימין
- 2 שנ' ימינך י"י ימינך י"י⁴¹⁷ ומה ת"ל מימינו ומשמאלו אלו מימינים ואלו
- 3 משמאלים אלו מכריעין לכף זכות ואלו מכריעין לכף חובה ר' אחא
- 4 בשם ר' יוחנן שמע לה מן הדין ק' יגריה ואמת הדבר וצבא גדול⁴¹⁸
- 5 אימתי הוא אמת⁴¹⁹ כשבא בצבא גדול וי"י אלהי אמת⁴²⁰ א"ר אבון⁴²¹ <למה>

⁴¹³ Cfr. SOKOLOF «Ha-'ibrit» págs. 283-284.

⁴¹⁴ Añadido, como en **E1**, **E2** y **V1**.

⁴¹⁵ *IReyes* 22.19.

⁴¹⁶ Como en todos, excepto **V** (= כולו).

⁴¹⁷ *Éx* 15.6.

⁴¹⁸ *Dan* 10.1.

⁴¹⁹ Como en **V1**.

⁴²⁰ *Jer* 10.10.

⁴²¹ Como en todos, excepto **O** y **V1** (= אבין).

Cambridge University Library: T-S Fl(2). 72

- 6 הוא אמת שהוא אלהי' חיים ומלך עולם וג' ⁴²² עד ומה מקיים ר' ? עק' ג'
 7 קנרזיה דר' פפוס והוא באחד ומי ישיבנו ⁴²³ אלא חותם יחידי על כל באי
 8 ? העו' ג' ואין כל ⁴²⁴ בריה חותם עמו ומהו? <א> ג' חותמו שלהקב"ה ⁴²⁵ רב <י> בי
 בשם
 9 ר' ראובן ⁴²⁶ אמ' אמת שנ' א[בל אג] ד לך את הרשום בכתב אמת ⁴²⁷ אם
 10 רשום למה אמת ו[אם אמת למה] רשום אלא עד שלא יתחתם <הדין>
 11 [רשון]ם משיתחתם ⁴²⁸ גז[ר דינם אמת] ⁴²⁹ ולמה [הו]א חותם אמת ⁴³⁰ א"ר ש' בן
 לקיש ⁴³¹ אסף
 12 [בראש האותיות מס באמצ] עיתון תו ⁴³² בסופן ⁴³³ לומ' אני ראשון
 13 [אני אחרון ומב' אין אלהי' ⁴³⁴ מה ⁴³⁵ אני] ראשון שלא קיבלתיה ⁴³⁶ אף אני <אחרון>
 14 [שאיני מוסרה לאחר ⁴³⁷ ומבלעדי אין אלהי' שנ' כ] יוצר הכל ⁴³⁸

1. Descripción material

Dos folios de pergamino completos en la parte superior y muy deteriorados en la inferior, hoy unidos sin que pueda determinarse el sentido de la encuadernación, ya que cada cara tiene texto distinto y en una de ellas (fol. 1 pág. 1) la escritura va además en sentido contrario. Sin embargo lo interpreto como si estuviera cosido a la hebrea.

El folio que numero como 1 tiene: en pág. 1 (recto) un pasaje del TB-*Baba Batra* 25a, con algunas diferencias respecto al texto estándar; y en pág. 2 (verso), *CantR* 1,9. En el folio 2 aparece: en la parte superior de pág. 1 media línea de texto no identificado; y en pág. 2 un

⁴²² *Jer* 10.10. Esta es la única vez que aparece el término 'וגי' en el fragmento y quizá no se refiera al verso bíblico incompleto sino a la fórmula de resumen que sigue.

⁴²³ *Job* 23.13.

⁴²⁴ Añadido, como en T1.

⁴²⁵ של unido, como en T1.

⁴²⁶ El nombre del maestro precediendo al dicho, como en todos, excepto O y V1.

⁴²⁷ *Dan* 10.21.

⁴²⁸ Como en T1.

⁴²⁹ Lo supongo así, como en O y V1.

⁴³⁰ El dicho precediendo al nombre del maestro, como en T1.

⁴³¹ Como en O y T1.

⁴³² Como en T1.

⁴³³ Como en E1 y E2.

⁴³⁴ *Is* 44.6.

⁴³⁵ Lo supongo por la construcción con אף que sigue.

⁴³⁶ Semejante a T1. Omite מלכותי, como en T1.

⁴³⁷ Supongo aquí la omisión de בעולם, como en O y T1.

⁴³⁸ *Jer* 10.16 y 51.19. Estas últimas letras añadidas por otra mano; vid. el apartado de varia.

texto que pudiera ser del *Midráš Mišlé* 1,5, aunque con diferencias respecto al texto estándar según la edición de *Judaic Classics Library*⁴³⁹ y además con una letra muy diferente a la del folio 1.

Nos ocupamos solamente del texto de *CantR* (fol. 1 pág. 2). En él se ven 14 líneas de letra rabínica, pequeña y bien trazada, con los márgenes bien guardados y con una oscilación entre 38 y 47 letras por línea. A partir de lín. 11 está estropeada más de la mitad de la línea comenzando por la derecha, llegándose en el caso de la lín. 14 a verse solamente dos palabras que además están añadidas por otra mano. En el margen izquierdo, continuando en el margen superior y de forma que para leerlo hay que dar vuelta al folio, hay añadidas dos líneas (100 letras) con otro tipo de escritura y que terminan repitiendo exactamente las dos palabras finales de lín. 14.

Las medidas actuales de la página que nos ocupa son: 110 mm. (ancho) × 80 mm. (alto); los márgenes tienen: 22 mm. (derecho), +/- 12 mm. (izquierdo), 22 mm. (superior) y 0 mm. (inferior).

2. Características ortográficas

- Rasgos palestinenses: למעלן (lín. 1); ק?יגריה (líns. 4 y 7, = **T1** y **T4**); אימתי (lín. 5); y בריה (lín. 8, = **T1**);
- rasgos no palestinenses: אחא (lín. 3);
- *yod* consonántica doble: מקיים (lín. 6, = **T1**);
- *yod* consonántica simple: ק?יגריה (líns. 4 y 7); y בריה (lín. 8, = **T1**);
- *yod* en sílaba cerrada sin acento para vocalismo *i*: ק?יגריה (líns. 4 y 7); y קיבלתיה (lín. 13, = **T1**);
- diptongo *ai* con *yod* simple en posición final: אימתי (lín. 5);
- *vav* consonántica doble: תוו (lín. 12, = **T1**);
- terminación en *nun* en participios: עומדין (lín. 1); y מכריעין (lín. 3, dos veces);
- terminación en *mem* en participios: מימינים (lín. 2); y משמאלים (lín. 3);
- *šl* unido: שלהקב"ה (lín. 8)⁴⁴⁰;
- abreviaturas: י"י = יהוה (líns. 2 y 5); הקב"ה = הוא (lín. 8); y 'אלהי (líns. 5 y 6);
- contracción *álef-lámed*: ומשמאלי (líns. 1 y 2); שמאל (lín. 1); אלו (líns. 2 y 3); ואלו (líns. 2 y 3); 'אלהי (líns. 5 y 6); אל? (lín. 7); אלף (lín. 11); y sin contracción: אל? (lín. 10).

⁴³⁹ Edición en CD; vid. nota 6.

⁴⁴⁰ Es la única vez que aparece *šel* en el fragmento.

4. *Lecturas únicas*

Omite אלא (tras נאדרי בכח (tras 2º ימינך lín. 2; similar a **T1**); omite אלא (tras ומשמאלו, lín. 2); משמאילים (משמאילים, lín. 2; coincide con **M** y es similar a **O**); intercambia nombres de maestros (líns. 3-4); שמע (מייתי, lín. 4); הדין (הדא, lín. 4); añade ק?יגריה (tras הדה, lín. 4); añade הוא (tras אימתי, lín. 5); כשבא בצבא (כשנעשה צבא, lín. 5); omite דכתיב (tras גדול, lín. 5); antecede el maestro al dicho (lín. 5); אבוך (איבוך, lín. 5); למה הוא (מה, lín. 5); salta texto resumiendo (lín. 6, vid. en varia); אלעזר (אלעזר, lín. 6); omite הדין (tras עק'ז, lín. 6); פפוס (פפוס / פפוס, lín. 7); omite הוא (tras אלא, lín. 7); על (ל-, lín. 7); העו'ז (עולם, lín. 8); añade כל (lín. 8); חותמת (חותמת, lín. 8); <א> (ומהו, lín. 8); intercambia la posición de אמת y רשום (lín. 10); יתחתם (נתחתם / נתחתם, lín. 10); añade חותם (lín. 11); באמצע (באמצעיתן, lín. 12; similar a **O** y **T1**); קיבלתיה (קבלתי, lín. 13; similar a **T1**); omite מאחר (tras קיבלתיה, lín. 13; **T1** מראשן); añade אף (lín. 13); שני' כן יוצר הכל (שני' לי שני) (lín. 14).

5. *Varia*

— En lín. 6, tras 'אלעזר כל מקום שנאמר וי' כביכול, omite: עולם וג' אמר ר' אלעזר כל מקום שנאמר וי' כביכול וי' דבר עליך רעה זה בנין אב שבכולם, que las demás fuentes traen con algunas diferencias. No se trata de una omisión fortuita, pues usa una fórmula típica de omisión de texto con la partícula עז. Por otra parte cabe preguntarse si en este lugar no está usando 'וגו' para resumir texto y no sólo la cita bíblica, lo cual sería similar al uso de **T3**.

— Añade en los márgenes izquierdo y superior:

<שני' אני י"י עשה כל נטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי⁴⁴¹ וכת' ואת כל אלה ידי עשתה וג'⁴⁴² וכת' אתה הוא י"י לבדך אתה עשית את השמים וג'⁴⁴³ וכת' כי יוצר הכל הוא⁴⁴⁴>.

⁴⁴¹ Is 44.24, siguiendo el *queré* masorético מאתי.

⁴⁴² Is 66.2.

⁴⁴³ Is 37.16, con omisión de texto intermedio.

⁴⁴⁴ Jer 10.16 y 51.19.

RESUMEN

En este artículo se editan los seis fragmentos del Midrás *Cantar de los cantares Rabbá* que se encuentran en la Biblioteca Universitaria de Cambridge procedentes de la Guenizá de El Cairo y se analizan los aspectos ortográficos, morfosintácticos y literarios del texto, con especial atención a las lecturas únicas y a la comparación con otras fuentes tanto manuscritas como impresas de este midrás. Los fenómenos encontrados en varios de los fragmentos avalan una temprana datación y una excelente valoración de la calidad del texto.

SUMMARY

In the present study, its author has edited the six extant fragments of the Midrash *Song of Songs Rabbah*, originally discovered in the Cairo Genizah, though now in the Cambridge University Library. The author analyzes the fragments' orthographic as well as morphosyntactic and literary peculiarities, and, in addition, compares these fragmentary readings against other manuscript and printed versions of this same Midrash. Details derived from careful analysis of these fragments point to an early date of composition; they also provide a basis for a just appreciation of the texts.